

Excelenței Sale, Domnului Ioan G. Duca, (Ministrul Cultelor și Instrucțiunii, vrednicului urmaș al marelui Haret, se închină această cărticică, ca un omagiu celui în care punem speranțele viitorului.

Preotul TEODOR BĂLĂȘEL

PREACUVÂNTARE

Multe acuzațiuni nedrepte și multe bârfeli s'au îndreptat împotriva marelui Haret, neîntrecutul iubitor al țărânilor noastre, pentru ridicarea căreia și-a închinat toată dragostea, toată energia și toată munca vieții sale.

A fost acuzat și bârfit că:

E ateu și dușman al Bisericii și preoților ei;

Că a agitat pe preoții și pe învățătorii satelor, dând naștere răscoalelor din 1907;

Că vrea să vâre pe preoți și învățători în partidul Național-Liberal;

Că vrea să-și creeze, cu concursul preoților și învățătorilor, un partid țărănesc, etc., etc.

Socotesc că toate aceste calomnii trebuie spulberate, încetul cu încetul, de către cei ce l'au cunoscut mai de aproape, de către cei ce au avut directe legături cu el. E o datorie de onoare aceasta.

Iată cauza care mă face să dau la iveală corespondența ce am avut cu ilustrul răposat, în vreme de 9 ani, compusă din 30 de scrisori, la care am adăos o scrisoare, ce mi-a scris-o din ordinul său d-l Victor Atanasiu, și o alta trimisă de d-na Ana Spiru Haret, în urma morții marelui său soț.

Din aceste scrisori cred că se poate vedeà destul de luminos că Haret, departe de a fi fost dușmanul Bisericii și al preoților ei, din potrivă, erà prietenul lor. El doreà sincer, să vadă Biserica și pe preoți ridicați la locul cel mai de cinste în Stat, prin munca pusă în folosul binelui obștesc. Era dușmanul inerției și doreà o Biserică activă, așa cum cer sfintele așezăminte ab antiquo ale ei. El nu se puteà împacă cu forma lipsită de fond, după cuvântul Scripturii: «Nu tot ce-mi zice Doamne, Doamne, va intră întru împărăția Cerului, ci cel ce face voia Mea».

Pe Haret, nimic alt nu l'a mișcat, în acțiunea ce a desfășurat la sate, decât marea dragoste și viul interes de purtă poporului. Și erà convins că nimeni nu l'ar fi putut ajutà întru realizarea mărețului său plan decât preoții și învățătorii satelor. Drept aceea, lor li s'a adresat, oridecâteori era nevoie, atât prin graiu cât și prin scris. Pe ei i-a pus în serviciul marei cauze: ridicarea culturală și economică a poporului, cum era și natural să o facă. Pe preoți și învățători îi socoteà ca pe prietenii și ucenicii lui, de aceea uità totdeauna că e ministru lor, era familiar cu ei. Iată secretul marei popularități a acestui cu totul distins și mare bărbat de stat. El a murit sărac și supt povara muncii pentru alții. El a urmărit ideea și nici un alt folos pentru dânsul de orice natură ar fi. Foloasele muncii lui le-au luat alții; el erà prea modest și prea

desinteresat. Partea largă ce i s'a făcut în această lume a fost hula. Așa au trăit și au murit toate geniile binefăcătoare ale omenirii. Și el a fost un geniu.

Mă mândresc cu cinstea de a-i fi fost unul dintre ucenicii săi, cei mai aproape, de a fi lucrat mult timp sub directa lui povățuire și de a fi purtat pe slabii mei umeri sarcini grele, mai presus de puterile mele, numai pentru dragostea ce-i purtam lui și poporului, în mijlocul căruia păstoresc de un sfert de veac.

Și, ca încheiere, rog pe Dumnezeu să dăruiască Țării mele și Neamului meu cât mai mulți bărbați de talia lui Haret, a cărui amintire va trăi cât și Istoria Neamului nostru.

Preotul TEODOR BĂLĂȘEL

Ștefănești, 12 Februar 1914

I

București, 23 Decembrie 1903

Cucernice Părinte,

Nu am avut cunoștință de cererea S.T. Azi dau ordin să ți-se trimită colecția lui Tocilescu. O vei primi însă mai târziu, pentru că tocmai azi se închide Ministerul pentru 9 zile. Trebuie însă să te previn că colecția aceea a fost supusă la critice destul de aspre.

Mi-a făcut plăcere scrisoarea S.T. văzând că se află pela sate preoți cari să-și înțeleagă datoria așa cum o înțeleg și eu. Noroc și spor să-ți dea Dumnezeu.

Haret

II

București, Februar 1904

Cucernice Părinte,

Departa de a mă supăra pentru scrisoarea ce mi-ai trimis mi-a părut bine de dânsa, pentru că mi dă ocazia să vorbesc despre o chestie care mă preocupă și pe mine foarte mult.

Dacă la Focșani nu am pomenit nimic despre preoți în vorbirile mele, aceasta nu a fost făcută cu intenție de a nu recunoaște rolul cel mare ce-l pot avea ei în lucrarea de regenerare a satelor; din contră, în toate ocaziile eu am spus și am scris că rolul preoților trebuie și poate să fie precumpănitor aci. Dacă nu am vorbit de ei la Focșani, este din o scăpare de vedere, care-și poate însă

găsi explicația în părerea de rău ce simt, văzând că toate silințele mele de trei ani încoaci pentru a scoate pe preoți din izolarea lor și pentru a-i face să lucreze la un loc cu învățătorii au rămas aproape zadarnice. E adevărat că la Focșani era un oarecare număr de preoți; dar câți ar fi trebuit să fie! Și câți din cei ce erau acolo se simt sprijiniți în acțiunea lor! Eram la Focșani, și nu puteam uita că mă aflu într'o eparhie unde sunt date ordine ca preoții să nu participe la mișcarea culturală și economică dela sate.

Știu eu bine că sunt printre preoți numeroase elemente escelente, cari nu așteaptă decât ocazia de a se produce; precum am presimțit lucrul acesta pentru învățători, sunt convins de dânsul și pentru preoți; și tocmai de aceea simt durere că nu am puțința de a le utiliză în folosul Țării.

Haret

III

București, 8 Februar 1905

Cucernice Părinte,

Am primit 1 leu, ca cotisație la *Steaua*.

Cât pentru articolul pe care îl propuneți pentru *Steaua*, voiu pune chestia în desbaterea comitetului, la prima lui întrunire și rezultatul vi-l voiu comunica. Trebuie însă să vă spun că avem deja mai multe lucrări gata de publicat, așa că rândul lucrării S.T. dacă va fi admisă, va veni mai târziu.

Al S.T. devotat

Haret

IV

București, 29 Februar 1905

Cucernice Părinte,

În ultima ședință a comitetului societății *Steaua*, am prezintat și cererea S.T. de a publică în broșură seria de articole ce ai publicat deja în *Albina*; comitetul însă nu a admis cererea, pe deoparte tocmai din cauză că articolele au fost deja publicate, și pe de alta pentrucă avem deja vre-o 8 sau 10 manuscrise aprobate, a căror publicare va cere cel puțin un an și jumătate.

Haret

București, 7 Ianuar 1907

Cucernice Părinte,

„Ți mulțămesc pentru felicitările S.T. și-ți urez și eu noroc și izbândă în cele ce dorești, convins fiind că nu poți dori decât lucruri bune pentru Biserică și poporul pe care-l servești.

Cu privire la rolul preotului rural și la situația pe care i-a creat-o noua lege, îți răspund cu vorba Psalmistului: „Scăparea ta prin tine, Israile”.

Ți-aduci aminte că în cealaltă scrisoare a mea atingeam întrucâtva chestia rolului de frunte pe care preotul rural trebuie, e dator să-l aibă în lucrarea care se întreprinde acum de ridicare a păturei țărănești. Scrisoarea mea te-a supărat. Văd acum că ai venit la vorba mea. Atât mai bine, pentru că cu cât vor fi mai mulți preoți cari să înțeleagă rostul pe care trebuie să-l aibă Biserica în viața modernă a Statului, cu atât mai repede va veni îndreptarea.

Dar îndreptarea, pe cât se vede, nu trebuie așteptată de aiurea, ci chiar dela cei interesați. Vei fi văzut în *Monitorul* dela 5 Noembrie cum înțeleg cei mari rolul Bisericii în viața publică și economică a Țării. După dânșii preoții nu au altă datorie decât să serbeze liturghia, și atât. De ar fi așa, Biserica ar fi ceva străin de viața Țărei; și de vreme ce într'un organism viu nu se pot tolera corpuri străine, vezi bine că rezultatele ar fi că Biserica ar fi scoasă dintre organismele necesare vieții Statului.

Acolo vor să ajungă. Eu unul, care am fost taxat ca vrăjmaș al Bisericii, nu doresc una ca asta. Eu vreau ca Biserica să facă parte integrantă din viața vie a națiunii, să contribuie în mod puternic la înălțarea și fericirea Țărei, și să se bucure și ea de bunastare și de onoarea la care va avea drept, prin serviciile ce va fi făcut.

Cine este acum prieten, și cine vrăjmaș al Bisericii, între mine și alții?

Precum vezi, Cucernice părinte, eu ,ți scriu cu o francheță care nu e în obiceiul oamenilor de Stat. Scriu așa pentru că sunt convins că cele ce spun sunt adevăruri nediscutabile, de cari nu am să mă tem. Mai scriu așa, pentru că cred că se cuvine ca adevărul convingerilor mele să pătrundă în cât mai multe capete. Puțin îmi pasă dacă libertatea mea de vorbă mi-ar cauza neplăceri cu unii sau cu alții. Destul numai ca să contribuesc pe cât pot la încetarea stării de lăngezeală de azi și a alergăturii numai după foloase materiale.

Haret

VI

București, 18 Martiu 1907

Cucernice Părinte,

Chemarea S.T. în București era, pentru că formasem o grupă de vre-o 100 de preoții și învățătorii cei mai inimoși, pe cari i-am trimis prin părțile cele turburate, ca să propage pacea și liniștea și S.T. erai din numărul lor. ,Mi pare rău că nu ai putut veni. Dar poți lucra mult și în satele vecine cu S.T. de oarece și pe acolo s'a apropiat focul răscoalei.

Circulara pe care-mi scrii să o dau învățătorilor și preoților am dat-o deja chiar în ziua când am intrat în Minister. Cred că ai primit-o deja.

Haret

VII

Valea Călugărească 31 Iuliu 1907

Cucernice Părinte,

Casa Bisericei stă rău. Dar am cerut să caute să vadă și să-mi raporteze în ce chip și-se poate veni în ajutor. Mă tem că până la Aprilie nu vom putea face ceva.

Haret

VIII

Valea Călugărească, 8 August 1907

Cucernice Părinte,

Cu părere de rău, nu am putut să-ți dau dispensa de vârstă cerută. Regulamentul e formal; să pot da dispense în plus până la 6 luni, dar în minus de loc.

Haret

IX

București, 22 Februar 1908

Cucernice Părinte,

Te rog să mă ierți că mulțimea ocupațiilor m'a făcut să răspund așa de târziu la foarte interesanta scrisoare a S.T. din 24 Ianuar.

Mai întâi mulțănesc din toată inima societății „*Dragostea Creștină*”, care m'a ales membru de onoare al ei. Primesc cu mulțămire, și-i urez bun noroc și mers în plin.

Pe urmă, te felicit pe S.T. pentru toate bunele gânduri ce ai, și-ți urez izbândă deplină. Păcat că nu sunt mai mulți ca S.T. Câte lucruri bune nu s'ar face!

Cât pentru mine, poți fi sigur că tot ce voiu putea face ca să te ajut, voiu face cu mare dragă inimă.

Să le luăm pe rând:

1. Pentru ocuparea locurilor de învățători din Ștefănești: te rog să-mi dai numele celor actuali, cu arătarea titlului cu care funcționează și a satului de unde sunt de fel; de asemenea numele normalistului din Mehedinți, despre care mi-ai scris, și al satului unde este acum. Voiu cerca să fac cum dorești.

2. În privința clădirii școlilor aprob vederile S.T. care cunoști lucrurile dela fața locului.

3. Pentru înființarea școlii *elementare de agricultură* (fermă model cum îi zici S.T.), eu aș putea da ceva la instalare, dar nu dela Casa Școalelor. Va trebui să-mi faci o cerere expunând planul cum vrei să faci cu ea; dar nu prea târziu.

4. Ideea cu *școala de menagiu* o aprob și mi-ar părea bine să se facă. În Oltenia nu e nici una. Avem numai 2 pela țară; amândouă merg cam slab, pentrucă nu este cine să le țină mai deaproape. Acolo, cu grija S.T. sunt sigur că ar merge bine. Pentru cedarea terenului, aș putea pune o vorbă și eu d-lui Anton Carp. Dar aș fi de părere că dormitorul nu e necesar: dacă comuna este așa de mare, nu se vor putea găsi chiar din ea cele vre-o 30 fete cel mult cari trebuie să populeze școala? Prea multe nu e bine, căci nu se pot îngriji cum trebuie.

5. Pentru atelierul de rotărie și lemnărie, de asemenea aș putea da un ajutor pentru instalare.

6. Pentru bibliotecă, Casa Bisericii nu va putea da cei 2-3000 lei, căci n'are de unde. Dar tot ar fi bine să scrii direct d-lui Gârboviceanu. Ce va putea face, sunt sigur că va face.

7. Pentru repararea bisericii Dobrușa, poate Casa Bisericii ar putea da ceva ajutor, nu mare; dar nu știu de nu vor fi greutăți din partea Comisiunii Monumentelor istorice, căci după lege reparația acestor monumente nu se poate face decât de dânsa. Lucrul acesta ar trebui studiat mai de aproape. Sunt de părere să faci o propunere scrisă la Casa Bisericii.

Și acum, 'ți urez încă odată noroc bun și Dumnezeu să te ajute.

7

Haret

X

București, 14 Martiu 1908

Cucernice Părinte,

Am dispus ca *școala elementară de agricultură* din Ștefănești să se înființeze în comptul statului. Va veni zilele astea d. Druțu pe acolo, ca să vadă ce măsuri trebuie luate.

Postul meu de învățător ce ceri se va putea da la Septembrie viitor, dar până atunci nu. Trebuie să ne mai aduci aminte pela Iuliu.

Dau ordin să ți-se trimită planul tip de școală de 4 clase (mi-se pare că nu mai avem decât unul).

Voiu spune d-lui Constantinescu să vie pe acolo, dar nu știu când va putea pentru că este foarte ocupat.

Haret

XI

Valea Călugărească, 5 Iuliu 1908,

Cucernice Părinte,

Am dat ordin să se înființeze al treilea post la Ștefănești.

Zici că dirigintele nu e dela Ștefănești. Cum asta? Dar unde șade? Trebuie să știu ca să iau măsuri.

Haret

XII

București, 23 Iulie 1908

Cucernice Părinte,

Postul al treilea de învățător la Ștefănești se va înființa. Am făcut decizie anume. Trebuie să fi fost vre-o încurcătură, din cauza schimbării de nume a comunei.

Contra celor trei învățători am ordonat anchetă, și să nu te superi; dar ceace fac ei este și contra legii și contra interesului școalei și nu poate să meargă lucrul așa.

Al. S.T. devotat,

Haret

XIII

*Valea Călugărească, 10 August 1908**Cucernice Părinte,*

Petiția ce mi-ai trimis pentru Ministerul Domeniilor am trimis-o d-lui Anton Carp, însoțită de o stăruitoare intervenție. Sper că i-se va da urmare.

Pe Gheorghe Fira am zis să-l numească la Ștefănești. Dar nu știu unde se află. Ar trebui să trimiță o cerere.

Pentru dotația școlii cu pământul, te rog să pui pe diriginte să-mi facă un raport detaliat, cu propunerea S.T. și dacă se poate cu o schiță de plan aproximativ. Pe baza lui voi face intervenție la Domenii.

Mi-a făcut mare plăcere darea de seamă ce mi-ai trimis despre serbare, precum și speranțele ce pui în scrisoarea d-tale pe acțiunea mea pentru deșteptarea țărânilor. Am și eu încredere că mișcarea aceasta, odată bine pornită, nu o va mai putea opri nimeni, și sunt convins că țărânii prin ei înșiși, prin înțelepciune, stăruință, economie și spirit de asociație, vor face mai mult pentru desrobirea lor decât tot ce ar putea face orășenii pentru ei. Căci în această privință eu nu sunt pesimist. Trăiesc între orășeni și văd cât de mulți sunt printre ei cari în modul cel mai sincer doresc binele țărânului. În schimb însă sunt și ceilalți; și aceștia vor încerca de sigur să oprească și să zădărnicească toată frumoasa mișcare începută. Pentru vremile acelea de restriște trebuie să fiți pregătiți cu curaj și inimă tare, ca să nu lăsați să se dărâme ceea ce se edifică cu atâta greutate. Va fi pentru aceasta destul ca dv., aceia cari conduceți mișcarea economică și intelectuală la sate, să continuați a fi înțelepți, stăruitori, economi și buni tovarăși ai țărânului la vremi grele.

Al S.T. devotat,

Haret

XIV

*București, 9 Noembrie 1908**Cucernice Părinte,*

Fac intervenția ce ceri la Eforie pentru localul Școlii de agricultură, și o voi urmări personal. Sper că se va face treabă.

Haret

XV

București, 1 Martiu 1909

Cucernice Părinte,

Am primit cu mulțumire scrisoarea Sf. Tale, și în ceea ce privește cererile te rog: să adresezi o cerere Casei Școalelor, pentru cumpărarea unui număr de broșuri „*Casele și curțile țărănești*”, voi face ce vom putea.

Pentru cărți dela Casa Bisericii și Casa Școalelor, de asemenea trebuie să faci petiție, ca să putem da ceva. Dela Academie nu cred că vor voi să dea și de altfel nici nu prea convin pentru bibliotecă rurală.

Pentru localul de școală dela Dobrușa de sus, Casa Școalelor nu poate să dea nimic, neavând nici un fond pentru acest scop.

În privința construcției localului de școală din Ștefănești în regie, am dat ordin la Casa Școalelor să se studieze cererea Sf. Tale și dacă este acceptabilă să se aprobe.

Haret

XVI

București, 19 Aprilie 1909

Cucernice Părinte,

Mi-ai scris să se admită facerea în regie a localului de școală dela Ștefănești. Am zis să se aprobe cererea, dacă va fi acceptabilă. Dar până azi cererea nici n'a venit la Casa Școalelor. Te rog să faci cele necesare.

Haret

XVII

București, 12 Mai 1909

Cucernice Părinte,

În toată țara nu este decât o singură școală, care ar putea să vă facă coșulețe de richită, cea de viticultură dela Valea Călugărească, Prahova. Prin urmare cooperativa să se adreseze acolo, pentru a se învoi. Îți urez să duci la bun sfârșit clădirea școalei ce ați început.

Haret

XVIII

*București, 28 Octombrie 1909**Cucernice Părinte,*

Ți-am trimis azi prin poștă cei 100 lei pe cari ți-i-a acordat societatea *Steaua*. Te rog să mă ierți de atâta întârziere. M'au luat înainte trebile așa de mult, că uitasem de suma asta și nu ți-o trămiteam nici acum, dacă nu-mi aducea aminte d. Gheață.

Haret

XIX

*București, 3 Ianuar 1910**Cucernice Părinte,*

Am primit și-ți mulțumesc chitanța pentru cei 100 lei, ce ți-am trimes dela *Steaua*.

În privința celor ce-mi scrii de Eforie, am intervenit la locul competent; nu știu ce măsuri vor lua, dar cred că vor fi în orice caz bune.

Haret

XX

*București, 30 Ianuar 1910**Cucernice Părinte,*

Cererea S.T. către Eforie o voiu da d-lui Culoglu.

Pentru școala de agricultură, trebuie să-mi arăți cum mai stă lucrul acum și ce dorință ai, pentrucă eu nu mai sunt în curent. Voiu căuta să te ajut.

Am dat ordin din nou la Casa Școalelor să ți-se trimită cărțile ce ceri. Din broșurile mele, din cari îmi ceri, nu mai am nici una.

Al S.T. devotat

Haret

XXI

Valea Călugărească, 7 Iuliu 1910

Cucernice Părinte,

Mă grăbesc să răspund scrisorii de alaltăeri a S.T. că se vede că ți-s'a raportat rău vorbele mele cu privire la neparticiparea S.T. la alegerile pentru Consistoriul superior. Am băgat de seamă că de multe ori ,mi-pun mie în socoteală vorbele pe cari unii ar dori sau bănuiesc că le-aș fi zis.

E adevărat că am fost surprins și mâhnit că S.T. nu ai candidat pentru Consistoriu, pentru că dorința mea era ca într'ânsul să intre numai preoți cari s'au distins mai mult în toate direcțiile. Și e posibil să fi exprimat îndoiala dacă nu cumva această abținere a S.T. nu ar proveni din cauză că ai fi opus din principiu acestei instituții; dar la d. Iorga nu m'am gândit deloc.

De altfel chiar dacă S.T. ai fi fost opus ideii Consistoriului, sau dacă ai urma vederile d-lui Iorga, te asigur că aceasta nu te-ar micșora de loc în stima mea, care este întemeiată pe faptele, iar nu pe opiniunile intime ale S.T.

Îndoielile pe cari le arăți S.T. asupra preoțimei noastre le am și eu întrucâtva; însă nu le spun nimenui, pentru că nimic nu atinge avântul spre bine al oamenilor mai mult decât îndoiala. Și printre învățători sunt unii răi, lipsiți de ideal, necinstiți; dar dacă aș fi spus eu asta, unde ar mai fi fost entuziasmul cu care cei buni dintr'înșii au făcut minunatele lucruri din anii din urmă? Să avem dar nădejde în cei buni și să lăsăm pe ceilalți în plata Domnului.

'Ți mulțămesc pentru invitarea ce-mi faci de a lua parte la inaugurarea școlilor de la d-voastră, și primesc cu mare plăcere. Aceasta va fi pentru mine ocazia ca să te cunosc personal pe S.T. și să-ți văd de aproape opera. Dela Ștefănești aș trece și la d. I. Popescu, un învățător de mare merit, pe care doresc să-l cunosc.

Data serbării aș dori să fie între 15 și 25 August, căci pe urmă poate să plec în concediu. S.T. regulează în înțelegere cu d. Prefect și cu d. Constantinescu, și mă avizează și pe mine din vreme.

Al S.T. devotat

Haret

XXIII

Valea Călugărească, 30 August 1910

Cucernice Părinte,

Nu cred că se poate înființa anul acesta al patrulea post la satul Școala, pentru că fondul este deja distribuit. Singura nădejde ar fi ca vre unul din posturile prevăzute a se crea să nu se poată înființa din vre o cauză oarecare; dar asta nu prea e probabil.

Ca școală de menagiu pentru fica S.T. poate cea mai potrivită ar fi cea din Teiu (Argeș), unde este o directoare bună. Cele dela oraș nu prea convin pentru fetele dela țară; dar dacă ai preferi orașul, nu poți alege decât Bucureștii, unde sunt două școli de menagiu, una internă și una externă.

Haret

XXIV

București, 5 Iunie 1911

Cucernice Părinte,

„Mi-scrii că nu ai avut încă vreme să-mi mulțamești. Dar nici nu văd pentru ce mi-ai mulțami, căci vizita mea de anul trecut a fost tocmai pentru mine o mare mulțămire sufletească. Nu cer alta decât să urmezi mai departe a lupta și a lucra ca până acum. Nu te tulbura de piedici și de relele voințe. Așa sunt făcuți oamenii, mai ales unii oameni, că nu pot vedea pe alții făcând binele pe care ei nu sunt în stare să-l facă. De nu ar fi așa, ce ușoară și plăcută ar fi sarcina de binefăcător al oamenilor!

S.T. cu deosebire trebuie să fii expus la neajunsuri, pentru că te-ai pus mai mult în evidență. Văd că peste tot sunt loviți tot fruntașii, cu atât mai tare cu cât sunt mai buni și mai distinși. Este și acesta un mijloc de a scoate din rândul celor ordinari pe oamenii mai de seamă, dar cam ciudat mijloc.

„Mi-ceri să interviu la Eforie și la Ministerul Domeniilor. Ar fi cu putință așa ceva! Dar cei mari de azi atât ar trebui să știe, că doresc eu să se facă ceva, pentru ca imediat să facă din contră. Mă bucur și eu, cu deosebit succes, de felul de distincție de care vorbiam mai sus. Spun drept că nu văd ce-aș putea face ca să te ajut în împrejurările actuale.

Legea pentru vinderea pământurilor bisericilor a fost amânată la Senat, și cred că amânată la Senat, și cred că amânată va rămâne. S'au opus la votarea ei cu mare energie ambii Mitropoliți. Cred că necazurile actuale ale Primatului în parte și de acolo i-se trag.

Cu soluția ce propui S.T., pentru greutățile actuale ale Bisericii, eu nu mă învoiesc. Nicăieri soluțiile violente nu sunt bune, și în Biserică mai puțin decât oriunde. Afară de aceasta schimbarea de organizație pe cari o ceri S.T. ar aveà, mai ales în împrejurările de azi ale țerii, urmări foarte periculoase. Nu trebuie să ne gândim la mijloacele extreme decât atunci când ne vom convinge că toate cele-alte sunt isprăvite.

Al S.T. devotat

Haret

XXV

București, 10 Septembrie 1911

Cucernice Părinte,

Am să văd, poate chiar azi, pe cei dela Casa Centrală, și voiu vorbi în sensul celor ce-mi scrii. Trebuie însă să-ți spun că nu comptez mult pe succes, pentru că Casa nu cred să aibă așa de mulți bani, și pentru că, pe cât știu, ea se cam ferește de a face operații de acest fel.

Dar cu toate astea te rog cu toată stăruința să nu te descuragezi de greutățile ce întâmpini. Nici un lucru bun nu se face fără greutate. Oamenii de felul S.T. sunt chemați să prefacă fața întregă a unei țeri; și dacă și ei nu vor avea curagiu până la capăt, ce rămâne de făcut?

Al S.T. devotat.

Haret

XXVI

București, 30 Septembrie 1911

Cucernice Părinte,

Ieri, după primirea celei de a doua scrisori a S.T. am fost la Casa Centrală, unde d. Ienescu mi-a spus că S.T. ieșiseși de acolo numai cu câteva minute înaintea mea, așa că intervenția mea nu a mai fost utilă.

Rândul trecut nu putusem vedea pe d. Duca, pentru că nu a venit la o întrunire unde comptam să-l întâlnesc, iar d. Bumbăști, care trebuia să vie să mă vadă pentru o altă afacere, nu a venit. Pe urmă eu am plecat din București pentru mai multe zile.

Al S.T. devotat.

Haret

XXVII

București, 25 Mai 1912

Cucernice Părinte,

Scrisoarea P.C.T. m'a întristat și m'a surprins. M'a întristat, din cauză că-mi închipuiesc cât trebuie să fii de supărat însuși P.C.T. și'mi pare rău să te știu necăjit pe P.C.T. cari faci atâta pentru ca alții să se bucure. Și m'a surprins, pentrucă nu știam nimic despre înlocuirea P.C.T. în Constitoriul eparhial. Dar oricare ar fi cauza acestei înlocuiri, cred că te înșeli când o pui în socoteala d-lui Gârboviceanu. Zic asta pentrucă știu ce mare stimă are d-sa pentru P.C.T., și cum nu vine odată vorba despre P.C.T. fără ca să-ți admire și să-ți laude activitatea. Și deunăzi, când ne adunasem vre-o 20 de inși pentru constituirea Ligii activității economice și culturale, a prins ocazia pentru a te da de exemplu. Cum Dumnezeu să cred că tocmai el ar fi cauza măsurii luate față de P.C.T.? Și ce motive ar avea o asemenea purtare? Eu am lucrat cu d. Gârboviceanu 10 ani, în împrejurări foarte delicate și foarte grele, când cinstea și sinceritatea lui au fost puse la grele încercări, și nu s'au desmințit nici odată.

Pe preoții Popescu-Breasta și Partenie 'i cunosc ca oameni culți și deștepți. Nu-i cunosc așa de aproape ca pe d. Gârboviceanu, dar nu ascund că am păreri bune despre ei. Voiu căuta în mod discret să-mi dau seama de partea ce vor fi avut ei în măsura care te-a lovit, cum de altfel și de întreaga ei explicație, care și pe mine mă întrigează.

Oricum ar fi însă, sunt sigur că cele întâmpinate nu vor contribui întru nimic ca să te descurageze și să facă să slăbească activitatea binefăcătoare a P.C.T.

Haret

XXVIII

Valea Călugărească, 11 August 1912

Cucernice Părinte,

Am fost dus la Ems, pentru căutarea sănătății, și m'am întors de acolo alaltăseară. Aci am găsit așteptându-mă cele două scrisori ale S.T. una din 24 Iuliu și alta din 5 August. Vezi dar că întârzierea răspunsului meu are o explicație foarte simplă, și e departe de a fi aceea pe care o presupui S.T.

Mărturisesc că scrisorile S.T. m'au întristat foarte mult, văzând că perziști în vederile pe cari mi-le ai arătat în o altă scrisoare mai veche. În urma aceleia am avut convorbiri și cu d. Gârboviceanu și cu Chiriarhul, și amândoi mi-au afirmat că nici un moment nu se gândiseră să-ți facă vre-un rău. Nu am nici un motiv să mă îndoiesc de vorba lor. Despre d. Gârboviceanu în deosebi, nu pot să pun un moment la îndoială vorba sa; nu numai pentrucă știu de mult sentimentele de cari era animat față de S.T. și considerația ce avea pentru S.T.,

dar mai ales pentru că am lucrat cu dânsul zece ani, în timpuri și în afaceri foarte grele, și nu am avut nici o singură dată cea mai mică ocazie de a mă îndoii de perfecta lui sinceritate și de absoluta lui bună credință. Nu pot nici acum să nu-l cred când îmi spune că a fost cu totul străin de numirile făcute la consistoriul eparhial.

Încă odată, eu cred, Cucernice Părinte, că e bine să te ferești a crede cele ce ți-se spun. Am siguranța cea mai deplină că se țeș intrigi, al căror scop eu îl înțeleg foarte bine, și nu se cuvine ca și S.T. să te lași a cădea în cursa lor. Ca preot, și mai ales ca preot cum ești S.T. ai puțința de a lucra mult pentru binele public. Nu-ți consuma timpul și puterea în lupte sterpe. Binele nu se poate face decât pornind din dragoste, și nimic nu paralizează puterea de acțiune a cuiva mai mult decât animozitățile.

’Mi se pare bine de știrea ce mi-ai dat cu privire la alegerile ce au avut loc. Sper că de-ți vor da ocazia, pe care eu o doream să o ai în rândul trecut, pe care eu o doream să o ai în rândul trecut, de a-ți desfășura activitatea într’un cadru mai larg, pentru binele bisericii.

Al S.T. devotat

Haret

XXIX

Valea Călugărească, 12 August 1912

Cucernice Părinte,

Te rog să mă ierți că eri, în graba mea de a nu scăpa poșta, am uitat să-ți scriu și în chestia *Ligei Deșteptarea*, despre care-mi scriseseși.

Înainte de plecarea mea în străinătate, mai mulți membri ai comitetului central al Ligei au fost de părere să facem o circulară, pentru a îndemna la constituirea secțiilor din județe. Eu nu prea eram de părere să facem asta atunci, pentru că știam că în vacanță se cam împrăștie lumea. Dar tot am făcut-o, de vreme ce nici rău nu făcea.

Din unele părți am primit răspunsuri; dar în cele mai multe părți constituirea s’a amânat pentru mai târziu, când se vor aduna membrii de prin vilegiaturile lor. E probabil că tot așa trebuie să fie și la Vâlcea, și de aceea nu ai văzut încă nici o mișcare.

Al S.T. devotat

Haret

XXX

*București, 7 Decembrie 1912**Cucernice Părinte,*

Sunt de părerea S.T. ca societatea *Dragostea Creștină* poate foarte bine servi ca filială a *Ligei Deșteptarea*. Gândul meu este să acoperim țara cu organizații de tot felul, ori sub ce nume ar fi și cu orice fel de statute ar avea, cari să lucreze pentru ridicarea economică și culturală a celor de jos. Experiența mi-a arătat că asemenea organizații lucrează cu atât mai mult spor cu cât se bucură de o independență mai mare. Așa am reușit cu băncile populare, pentrucă am lăsat fiecării din ele cea mai deplină libertate, ca să se organizeze cum vrea. A rezultat de aci, mai ales în primele timpuri, o mare diversitate de tipuri; dar ce-mi păsa mie, pe câtă vreme se făcea treabă bună? Uniformitatea este necesară la armată, dar societățile omenești nu se pot turna în calapoade.

De aceea, te rog să te aranjezi absolut cum crezi că e bine, în relațiile cu Liga noastră. Totul este să fim în relații, ca să ne putem ajuta pe unde vom putea, și să ne luminăm unii pe alții.

Ne-ar prinde bine abonamentele ce ne promiți la foaia noastră, pentrucă avem greutăți, și lipsa de fonduri ne oprește de a face multe lucruri pe cari ar putea să le facem.

Văd supărările ce ai, dar te rog să nu te descuragezi și să mergi înainte. Am ajuns a crede că supărările sunt lăsate pe lume numai pentru oamenii de treabă; dar dacă aceștia s'ar speria de ele și s'ar da la o parte, ce ar mai fi de făcut?

Am fost foarte dureros atins de pierderea P.S. Ghenadie. Avea stofa unui foarte bun Episcop, și o calitate care din nenorocire rar se găsește la cei ridicați sus: că nu uitase de unde se ridicase, că cunoștea și înțelegea nevoile și durerile sufletești ale celor de jos, și dorea sincer să le ușureze.

Al P.C.T. devotat.

Haret

P.S. Broșurile ce ne promiți vor fi binevenite. Ne cer de pretutindeni cărți de citire și n'avem de unde da.

Haret**B**

ADAOSE

București, 7 Mai 1908

Cucernice Părinte,

În urma scrisorii ce ați adresat d-lui Ministru, cu data de 20 Aprilie a.c., mă însărcinează a vă răspunde următoarele.

Împrumutul de 20.000 lei s'a aprobat în totul pentru comuna Ștefănești și s'a scris Prefecturii de Vâlcea ca imediat să alcătuiască planul și devizul necesar construirii școlii din numita comună.

De asemenea am cerut Prefecturii să ne trimeată și actele pentru liberarea împrumutului, acte ce constau în încheierea consiliului comunal, însoțită de aprobarea delegațiunii județene, cât și de avizul Ministerului de Interne, conform legii de reorganizarea comunelor rurale.

În privința modificărilor ce voiți a introduce în planul tip ce v'am trimis, și de pe modelul căruia urmează a se executa școala, vă veți adresa d-lui Prefect, ca la rândul său să oblige serviciul tehnic județean, să facă în totul modificările de cari aveți nevoie.

După ce toate aceste formalități vor fi împlinite, se vor trimite cât mai în grabă spre a se putea în urmă aviza la liberarea împrumutului și la aprobarea executării lucrărilor.

p. Administrator, **Victor Anastasiu**

București, 28 Ianuar 1913

Cucernice Părinte,

Adânc mișcată am fost de inițiativa pioasă ce ați avut de a face pomenire și rugăciuni pentru sufletul soțului meu.

Vă mulțumesc din inimă și rog pe Dumnezeu să v'ajute și mai departe să vă puteți împlini frumoasa menire căreia v'ați închinat viața.

Adesea mi-a vorbit soțul meu de d-voastră și cu mare bucurie s'a întors din vizita ce v'a făcut, în repețite rânduri mi-a spus tot ce a-ți realizat în comuna d-voastră, adăogând că, ar trebui cândva să mergem și împreună. Nu ne-a ajutat Dumnezeu să facem aceasta!

Pentru școala căreia voiți să-i dați numele soțului meu, am adunat o mică colecție de cărți de cetire, strânse în vederea bibliotecilor sătești chiar de soțul meu, și v'o țin pregătită. Poate veniți d-voastră sau altcineva de pe acolo cu vreo afacere și ați putea-o lua. Sunt vre-o 70-80 volume, reprezentând o greutate de vre-o 50 kilograme. Cred că vor folosi sătenii din cetirea acestei mici colecții și că începutul va fi cu mare noroc pentru comună.

Primiți, Cuvioase Părinte, respectele mele.

Ana Sp. Haret